

<https://helda.helsinki.fi>

Vaihtoehtotaloudet ja korruption ongelmat

Humphreys, Brendan Gerard

Gaudeamus

2018

Humphreys , B G 2018 , Vaihtoehtotaloudet ja korruption ongelmat . julkaisussa K Miklossy & J Nikula (toim) , Demokratian karikot : Itäinen Eurooppa suuntaa etsimässä . Gaudeamus , Sivut 107-117 .

<http://hdl.handle.net/10138/309799>

unspecified
publishedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

5

VAIHTOEHTOTALOUDET JA KORRUPTION ONGELMAT

BRENDAN HUMPHREYS

PALANUT LAMPPU

Yhdysvaltalaisen miehen täytyi katsoa kahdesti ennen kuin uskoi silmiään. Eräällä kadulla Kiovassa 1980-luvun lopulla mies myi lamppuja – *palaneita* lamppuja, jotka eivät enää toimineet. ”Miksi kukaan ostaisi palaneita hehkulamppuja?” venäjää sujuvasti puhuva amerikkalainen kysyi. ”Herra on naiivi”, vastattiin. Seurasi polveileva selitys. Ihmiset tekevät töitä valtion omistamissa tehtaissa ja toimistoissa. Muun muassa lampuista on usein pulaa. Jos pyydät uutta lamppua, virkailija olettaa, että olet varastanut entisen ja haluat uuden sen tilalle. Jos kuitenkin näytät rikkinäisen lampun, sinua ei epäillä. Voit nyt varastaa uuden lampun ja myydä sen.

Tästä tositarinasta voidaan tehdä joitakin johtopäätöksiä: korruptio oli yleistä Neuvostoliitossa ja sen satelliittivaltioissa, puute loi yritteliäisyyttä ja pimeät markkinat, joihin ihmiset turvautuvat luonnostaan vaikeissa oloissa käyden kauppaa pienillä tavaroilla. Palanut hehkulamppu symboloikin oivasti tuon ajan itäistä Eurooppaa.

Jos on viettänyt aikaa entisessä Neuvostoliitossa tai kansantasavalloissa sosialististen järjestelmien romahtaessa, on saattanut nähdä ihmisten myyvän melkein mitä vain – usein yhden ainoan pullon Neuvostoliitossa tehtyä Pepsi-kolaa aamulla kadunkulmalla saadakseen tarpeeksi rahaa metrolippuun, jolla päästä töihin. Nämä olivat taloudellisesti vaikeita aikoja tavallisille ihmisille. Yksi taloudellinen järjestelmä oli kaatunut sitä pystyssä pitävän poliittisen järjestelmän mukana samalla kuin toista, vierasta järjestelmää tuotiin nopeasti ja häikäilemättömästi sen tilalle. Moni sosiaaliturvan osa-alue putosi järjestelmien väliin jääneeseen kuiluun. Inflaatiosta muodostui valtava ongelma: raha menetti yhtäkkiä arvoaan, ja säästöt ja eläkkeet katosivat käytännössä kokonaan.

MITÄ KORRUPTIO ON?

Olenainen lähtökohta keskustelulle korruption ongelmista on yhteiskunnan virallisten – yleensä kirjallisten – sekä epävirallisten tai virallisista poikkeavien paikallisten sääntöjen tiedostaminen. Joskus ne eroavat toisistaan hieman ja joskus ne voivat olla hyvin erilaisia. Ihmiset rikkovat kuitenkin sääntöjä jokapäiväisessä elämässään ilman, että kokevat tekevänsä mitään aidosti väärin, sillä kaikkien ajatellaan toimivan samalla tavalla. Samaan aikaan voidaan olla kriittisiä muiden rikkoessa sääntöjä. Sitä voidaan pitää ehdottomasti vääränä, vastuuttomana, jopa laittomana. ”Ei ole niin vakavaa, jos puhun kännykkääni autoa ajaessani, sillä kaikki Suomessa tekevät niin. Miksi minun pitäisi olla se, joka ei puhu?” Mutta niiden, jotka ajavat alkoholin vaikutuksen alaisena, ajatellaan yksiselitteisesti tekevän väärin. Tuskin huomaamme, kun joku ajaa kännykkä kädessä, mutta reagoisimme varmasti, jos näkisimme kuljettajan kädessä oluen.

Virallisen ja epävirallisen erottaminen toisistaan on erityisen tärkeää korruptiota paikannettaessa. Ei ole niinkään kysymys siitä, että yksi tapa on laillinen ja toinen laitton, tai siitä, että kauppa on joko taloudellisesti ”puhdasta” tai laitonta mustassa pörssissä tapahtuvaa, vaikka nämä erottelut helpottavat asiaa jonkin verran. Niin sanottu harmaa talous on vaikeaselkoisempaa. Onko juoma-

rahan antaminen hyväksyttävää vai ei? Monissa maissa hotelli- tai ravintolahenkilökunnalle annetuista juomarahoista tulisi maksaa veroa, mutta niin harvoin tehdään. Ajatteleeko kukaan tosissaan edistävänsä harmaata taloutta ja veronkiertoa, kun antaa juomarahaa tarjoilijalle tai baarimikolle? Sehän on vain lahjan antamista – mitä pahaa siinä on? Ongelma on, että jos tarjoaisimme lahjoja tarjoilijoiden ja huonesiivoojien sijasta lääkäreille, professoreille, ministereille tai poliiseille, asia nähtäisiin eri valossa. Korruption muotoja ovat *taloudellinen*, *lääketieteellinen*, *koulutuksellinen*, *poliittinen* ja *oikeudellinen* korruptio. Luetteloa tarkastellessa voidaan aavistaa ongelman mitat.

KORRUPTION MUODOT

Useimmille länsieurooppalaisille lukijoille korruptio merkitsee luultavasti käytettyjä seteleitä ruskeissa kirjekuorissa tai poliittisia rahoitusskandaaleja. Todennäköisesti tässä kuvitelmassa lisäksi oikeusjärjestelmä löytää syylliset ja rankaisee heitä. Kuvitelmaamme sisältyy epäsuora oletus siitä, että järjestelmämme sekä taloudelliset, poliittiset ja oikeudelliset instituutiomme ovat luotettavia ja että vaikka yksilöt rikkovat sääntöjä, itse säännöt ovat hyviä ja oikeus toteutuu.

Itäisen Euroopan kansalaisten kokemus saattaa kuitenkin olla erilainen. He eivät ehkä yksinkertaisesti voi luottaa niihin instituutioihin ja tahoihin, joita pidämme itsestäänselvyytenä: poliisiin, virkavaltaan ja tuomioistuimiin. Tämän alueen kansojen luottamus instituutioihin oli joko vähäistä tai olematonta jo kommunismin aikana, ja instituutioiden muuttumiskykyä epäiltiin järjestelmän vaihduttua. Se, että yhteiskunta on siirtymävaiheessa, ei tarkoita, että sen epäviralliset toimintatavat olisi unohdettu.

Ei ole epäilystäkään siitä, että korruptio oli yleinen toimintatapa näissä maissa vanhan järjestelmän aikana. Valtion säännöstelyn takia kulutushyödykkeistä ja elintarvikkeista oli pulaa ja joistakin elintarvikkeista oli ylitarjontaa toisten elintarvikkeiden kustannuksella. Valtion maksamat palkat olivat hyvin matalia – ovat yhä monissa maissa – ja mustassa pörssissä käytiin usein kauppaa valtion

omistamilta työpaikoilta varastetuilla tavaroilla, jopa armeijakalustolla.

On tuskin yllättävää, että nämä vaikeat olosuhteet poikivat vaihtoehtoisia toimintamalleja. Kuten missä tahansa muuallakin, ihmiset tukeutuivat ystäviinsä ja perheisiinsä. Henkilökohtaisista yhteyksistä muodostuvan verkoston käyttämistä kutsuttiin Neuvostoliitossa sanalla *blat*, joka nyky-Venäjällä yhdistetään rikollisuuteen. Sama käytäntö oli olemassa politiikassa, jolloin sitä kutsuttiin *nomenklaturaksi*; Putinin Venäjällä sitä kutsutaan *systemaksi*.¹ Kiinassa verkostojen käyttäminen tunnetaan nimellä *guanxi*, mutta kiinalaiset eivät pidä käytäntöä epärehellisenä. Tämä, kuten todettu, on korruption tutkimisen jatkuva ongelma: monet yhteiskunnat eivät pidä omia käytäntöjään korruptoituneina. Jos pysähdymme miettimään omaa länsimaalaista näkökulmaamme, pidämmekö itse omien henkilökohtaisten yhteyksiemme, kuten perheenjäsenen tai sosiaalisten verkostojen, käyttämistä vääränä? Ajatellaan esimerkiksi perhesuhteita politiikassa, järjestelmästä riippumatta. Kuningaskunnissa perheen ja vallan periytymisen logiikka on avointa. Demokraattisiin järjestelmiin muodostuu kuitenkin myös perhedynastioita, kuten Rooseveltit, Kennedyt ja Bushit Yhdysvalloissa. Maailman suljetuimmissa ja epädemokraattisimmissa maissa, kuten Pohjois-Koreassa, ylimmän johtajan valta periytyy perheen sisällä jo kolmannessa sukupolvessa. Valta periytyy myös ”vallankumouksellisissa” arabivaltioissa kuten Libyassa, Egyptissä ja Syyriassa, jotka pitävät itseään Persianlahden valtioiden sekä Jordanian tapaisten perinteisten arabikuningaskuntien vastustajina.

Politiikan ulkopuolellakin perhe tarjoaa tärkeää taloudellista ja käytännön tukea. Länsi-Euroopassa sana perhe viittaa usein vain ydinperheeseen, mutta Välimeren alueella, ja erityisesti Balkanilla, perhe merkitsee usein suurperhettä *zadrugaa*, johon kuuluu serkkuja, tätejä ja setiä. Joissain kehittymättömissä markkinatalouksissa rahalahetykset ulkomailla asuvilta perheenjäseniltä muodostavat keskeisen osan tuloista. Euroopan nuorimmassa maassa, Kosovossa, ulkomailta saadut rahalahetykset ovat suurin yksittäinen tulonlähde. Vuonna 2004 (ennen itsenäisyyden julistamista) arviolta 45 prosenttia kaikista Kosovon hallituksen tuloista oli

peräisin ulkomaan rahalahetyksistä.² Määrä on vähentynyt viime vuosina, mutta se on edelleen huomattava.

Nopea vilkaisu menneisyyteen osoittaa poliittisten mutta myös taloudellisten, oikeudellisten ja yhteiskunnallisten järjestelmien välisen valtavan kuilun, jonka itäisen Euroopan maat joutuivat – ja joutuvat yhä – ylittämään. Jos keskitytään ainoastaan taloudellisiin seikkoihin, havaitaan valtavia järjestelmällisiä eroja. Vanha kommunististen maiden vitsi kertoo tehtaan esimiehestä ja hänen työntekijöistään: ”Sinä teeskentelet maksavasi meille, ja me teeskentelemme, että teemme työtä.” Lontoon UCL-yliopiston professori Alena Ledenevan mukaan Sosialismin kuusi paradoksia voidaan tiivistää seuraavasti:

Ei ole työttömyyttä, mutta kukaan ei tee työtä.
Kukaan ei tee työtä, mutta tuottavuus lisääntyy.
Tuottavuus lisääntyy, mutta kaupat ovat tyhjiä.
Kaupat ovat tyhjiä, mutta jääkaappi on täynnä.
Jääkaappi on täynnä, mutta kukaan ei ole tyytyväinen.
Kukaan ei ole tyytyväinen, mutta kaikki äänestävät yksimielisesti.³

Entiset sosialistiset valtiot eivät olleet valmistautuneet markkinatalouteen siirtymiseen ja ovat selvinneet siitä vaihtelevalla menestyksellä. Tässä ongelmana ei ollut markkinoiden – ja siten markkinatalouden – puute. Edes kaksi kommunismin sukupolvea ei onnistunut kitkemään yrittäjyyden henkeä, joten lukemattomia markkinoita syntyi itsestään.⁴ Ongelmana oli pikemminkin se, että toiminnan käytäntöjen ja kysynnän ja tarjonnan lakien sekä muiden markkinatalouden perusoletusten välillä oli valtava kuilu.

Kommunistisessa taloudessa oli yleinen käytäntö keskittää useita, varsin erilaisia toimialoja yhden yhtiön alle. Tämä johtui osittain suunnitelmatalouden keskitetystä kontrollista, osittain pulataloudesta, jossa yritykset eivät voineet luottaa siihen, että esimerkiksi raaka-aineet tai tuottavuuden kannalta tärkeät tavarat olivat helposti saatavilla. Oli siis helpompaa tuottaa ne itse. Esimerkiksi Puolassa maan suurin sikatila kuului valtion omistamaan

teräsyhtiöön. Tila tuotti lihaa tehtaan työntekijöille ja varta vasten perustettu rakennusalan yritys rakensi taloja sen johdolle ja työntekijöille.⁵ Tällaiseen käytäntöön toki liittyi paljon keinottelua, epävirallisia toimintatapoja ja ”hyvä veli” -verkostoja.

On syytä kysyä, minkälaiseen markkinatalouteen entiset kommunistiset talousjärjestelmät olivat siirtymässä. Termiä ”markkinatalous” – ”uusliberalismista” puhumattakaan – käytetään usein aivan kuin sille olisi yksi selkeä määritelmä. Jotkut taloustieteilijät jakavat kapitalismin kahteen eri malliin: vapaisiin markkinatalouksiin (*Liberal Market Economy*, LME) ja koordinoituihin markkinatalouksiin (*Coordinated Market Economy*, CME). Ensiksi mainitut ovat Yhdysvaltojen ja Ison-Britannian kaltaisille talousjärjestelmille tyypillisempiä, jälkimmäiset taas mannereurooppalaisille. Vapaissa markkinatalouksissa hallitukset säätelevät taloudellista toimintaa vähemmän, kun taas koordinoituissa markkinatalouksissa liikeyritysten ja hallituksen yhteistyö on tiiviimpää. Tällainen yhteistyö oli ongelmallista ennen kaikkea siirtymätalouksissa, kun entisiä valtion omistamia yhtiöitä yksityistettiin.

Kiinnostavaa kyllä, myös kansantasavalloissa kokeiltiin pienyrittäjyyteen perustuvia taloudellisia uudistuksia. Niistä parhaiten tunnettuja olivat työläisten itsehallinto Titon Jugoslaviassa sekä Unkarin ja Puolan sosialistiseksi markkinataloudeksi nimetty järjestelmä. Vaikka yrittäjyys toi mukanaan individualismin ja ihmisoikeuksien arvostusta, perusongelmat kuitenkin pysyivät samoina: yritysten piti sopeutua keskitettyyn suunnitelmatalouteen, poliittiseen kontrolliin ja ideologiseen jäykkyyteen.⁶ Tämä loi sekajärjestelmiä, joissa jatkuva keplottelu, epäviralliset käytänteet ja verkostot tulivat osaksi markkinahenkiseen yrittäjäluokan toimintatapoja.

Suunnitelmataloudesta markkinapohjaiseen talousjärjestelmään siirtyminen oli valtava prosessi, ”kapitalismia pääomalla”.⁷ Jotta uusi talousjärjestelmä saattoi toimia, oli luotava markkinoita tukevia instituutioita ja käytäntöjä. Näitä olivat esimerkiksi uusille yrityksille lainoja myöntävä pankkijärjestelmä, markkinoiden vapautta ja pelisääntöjä sekä tekijänoikeuksia ja patenteja turvaava oikeusjärjestelmä, yrityksiä riskeiltä suojaava vakuutusala ja

KORRUPTION KÄYTÄNTÖJÄ

Hyvä veli -järjestelmässä käytetään resursseja ystävien tai liikekumppaneiden auttamiseen.

Nepotismissa suositaan perheenjäseniä.

Klientelismissä virkamiehillä on vastavuoroisiin palveluksiin perustuvia henkilökohtaisia suhteita julkisen vallan ulkopuolisiin toimijoihin.

Siltarumpupolitiikassa poliitikko siirtää julkisia resursseja omaan vaalipiiriinsä kannatuksensa varmistamiseksi.

Lahjonnassa annetaan rahaa tai tavaraa suosiollisen käsittelyn saamiseksi. Tällaisia ovat muiden muassa:

- **Voitelu:** summa, joka sovitaan osapuolten kesken.
- **Kiristys:** pakottava menettely, johon antaja ei ole suostunut.

Kiskonnassa myyjä korottaa hintoja kohtuuttoman korkeiksi erityisesti tilanteessa, jossa ostajalla ei ole vaihtoehtoisia tapoja hankkia tavaraa tai palvelusta.

Laittomuuden hyväksymistä on, kun poliisi tai muu viranomainen ei kiinnitä huomiota olemassa olevien lakien rikkomiseen.

Kavalluksessa varastetaan valtion omaisuutta.

BRENDAN HUMPHREYS

niin edelleen. Lisäksi julkishallintoa ylläpitävää valtionkassaa oli täytettävä, minkä vuoksi tarvittiin uusi verotusjärjestelmä. Tämä oli ongelmallista, sillä ihmiset eivät luottaneet valtioon ja olivat haluttomia maksamaan veroja. Monet eivät kyenneet mukautumaan muutokseen ja siirtymäkauden kaoottisiin olosuhteisiin. Ihmiset olivat tottuneet valtiososialismissa taattuun työpaikkaan sekä valtion tarjoamiin palveluihin, etenkin ilmaiseen koulutukseen ja terveydenhuoltoon, vaikka kumpikin oli laadultaan keho ja korruptoitunut. Erityisesti terveydenhuolto on hyvä esimerkki vähemmän tunnetusta mutta laajalti levinneestä korruption muodosta, jota on syytä tarkastella erikseen.

LÄÄKETIETEEN KORRUPTIO

Erinomainen joskin synkkä liettualainen elokuva, *The Gambler*,⁸ esittelee monelle itäeurooppalaiselle tutun maailmankuvan. Ensihoitajana toimivan päähenkilön Vincentasin palkka on aivan liian matala tämän vaatimattomien menojen kattamiseen. Vincentas kollegoineen pelaa pakkomielteisesti uhkapelejä: mies jopa keksii pelin, jossa hoitohenkilökunta lyö vetoa siitä, kuka potilaista kuolee ensin. Vincentasin naisystävällä Ievalla ei ole varaa poikansa tarvitsemaan erikoissairaanhoidon, ja lääkärinkäynnillä nainen tarjoaa itseään maksuna poikaa hyödyttävästä hoidosta. Niin synkkää kuin se onkin, nämä ovat monen ihmisen kohtaamia ongelmia. Hoitohenkilökunta on alipalkkattua ja joutuu vastaanottamaan vaihtoehtoisia tulonlähteitä, ihmiset haluavat parasta läheisilleen ja ovat valmiita maksamaan ylimääräistä sen saamiseksi. Olisi helppo syyttää vanhaa sosialistista järjestelmää, mutta lääketieteen korruptio koskettaa myös Länsi-Euroopan maita ja vakiintuneita markkinatalouksia. Esimerkiksi Kreikassa on tavallista antaa lahjoja hoitohenkilökunnalle varmistuksena hyvän hoidon saamisesta.

Valitettavasti yksi korruption tuntomerkeistä on, että se muuttuu yhteiskunnan muuttuessa. Olisi mukavaa ajatella, että valtio-sosialismin jälkimainingeissa toisistaan erkaantuneet ja monipuolistuneet talousjärjestelmät olisivat jättäneet korruption jälkeensä. Hiljattain julkaistu EU-raportti osoittaa, että tämä ei valitettavasti pidä paikkaansa. Raportin mukaan on tunnistettavissa kuusi korruption muotoa terveydenhuollon eri osa-alueilla:

- lahjonta terveyspalvelujen tuotannossa
- julkisten hankintojen korruptio
- terveydenhuoltopalveluista väärän kuvan antava markkinointi
- (korkean) aseman väärinkäyttö
- epäviralliset korvauspyynnöt
- lääkkeiden ja lääkinnällisten laitteiden kavallus.⁹

Raportissa todetaan, että sairaanhoitopalveluihin kohdistuvaa lahjontaa on eniten ja se on systemaattisinta itäisen Euroopan siirtymätalouksissa.¹⁰ Raportti osoittaa, että ongelmia on arvoketjun

jokaisessa osassa, esimerkiksi palveluntarjoajan valinnassa, vakuutusyhtiöiden toiminnassa, lääkeaineiden toimittajien käytännöissä ja lääketieteen varojen kohdentamisessa.¹¹ Terveydenhuollon korruptio on läheisessä yhteydessä julkisten alojen palkkakehitykseen, elintason kasvuun ja kansalaisten veromaksuhalukkuuteen. Toisin sanoen se on riippuvainen valtion kyvystä luoda toimiva ja luotettava terveydenhuoltojärjestelmä.

KAKSI VIRTAEPOA: KORRUPTION VASTAINEN TOIMINTA KORRUPTION MUOTONA

Olemassa oleviin tunnettuihin korruptiota valvoviin kansainväliin toimielimiin ja virastoihin lukeutuvat muiden muassa Transparency International ja Black Market Watch sekä useat kansalliset järjestöt ympäri maailmaa. Korruption vastaiset hankkeet ovat olleet EU:n hakijavaltioita käsittelevän asialistan etupäässä; muun muassa Kroatian piti kitkeä korruptiota EU:lta saaman pitkän luotelon mukaisesti. Paljon julkisuutta saaneessa tapauksessa maan entinen pääministeri Ivo Sanader vangittiin syytettynä korruptiosta.

Huolestuttavaa kyllä, vaikuttaa siltä, että korruption vastaista toimintaa – joka on lisääntynyt ja saanut enemmän näkyvyyttä itäisen Euroopan valtioissa – käytetään keinona poliittisten vastustajien hiljentämiseksi ja politiikan ohjaamiseksi autoritaarisempaan suuntaan. Tämän tyyppinen kehitys on nähtävissä esimerkiksi Romaniassa, jossa korruptiokiistat ovat vuoden 2017 alusta alkaen johtaneet laajoihin mielenosoituksiin.¹² Jotkut tutkijat ovat arvioineet, että kapitalistisesta talousjärjestelmästä johtuva epäoikeudenmukaisuus luo ikään kuin ”kaksi virtahepoa olohuoneeseen”: korruption ja korruption vastaisen taistelun. Järjestelmä suhtautuu toisaalta vihamielisesti julkisiin palveluihin, jotka edistävät helposti sijoittajien ja valtion välisten laittomien suhteiden syntymistä. Toisaalta läsnä on yhtä lailla ennakoimaton ja mieli-
valtainen, poliittisesti väritty korruptionvastainen taistelu.¹³ Korruptionvastaiset toimet voivat heikentää oikeuslaitoksen riippumattomuutta ja median liikkumatilaa. Toukokuussa 2014

Romanian silloinen pääministeri Victor Ponta vihjasi, että hallituskriittisen *România Liberă* -sanomalehden omistaja, Dan Adamescu joutuisi pian syytteisiin korruptiosta. Adamescu pidätettiin muutaman päivän kuluttua, ja hänet tuomittiin kyseenalaisessa oikeudenkäynnissä.¹⁴

Korruption vastainen toiminta ja sen poliittinen hyväksikäyttö on ollut huomattavaa myös Bulgariassa. Asiantuntijat varoittavat, että Bulgarian ja Romanian kaltaisissa heikoissa demokratioissa korruptiovastaiset toimet ja korruption tutkintaan perustetut virastot voivat muuttua poliittisen koston ja rangaistuksen välineiksi.¹⁵ Bulgarian tiedeakatemian tutkija Vladimir Vladov huomauttaa, että Bulgarian hallitus ainoastaan teeskentelee taistelevansa korruptiota vastaan EU:n painostuksen alla.¹⁶ Bulgariassa ihmisiä on erotettu tehtävistään korruptoituneissa instituutioissa ulkopuolisen painostuksen vuoksi, mutta heidän tilalleen palkatut ovat jatkaneet samoja toimintatapoja kuin edeltäjänsä.¹⁷ Itse *instituutiot* ovat siis uudistuksen tarpeessa. Kaikki tarkkailijat eivät kuitenkaan suhtaudu yhtä pessimistisesti korruption vastaisiin toimenpiteisiin. Joidenkin mukaan korruption vastaista hanketta tulee jatkaa, sen

vioista ja hyväksikäytön riskeistä huolimatta, koska se voi murtaa luutuneita ajattelutapoja.¹⁸

PIRISTÄVÄ JÄLKIKIRJOITUS

Ensimmäinen ongelma korruption torjumisessa on sen paikallistaminen. Praha on yksi Euroopan kauneimmista ja suosituimmista kaupungeista. Vaativammalle, muustakin kuin erinomaisesta oluesta ja Kafkan asuinpaikasta kiinnostuneelle turistille siellä järjestetään nyt myös korruptiokiertoajeluita! Matkailijat voivat käydä ”sisäpiiri-safarilla” tai nähdä ”sairaaloita lain tuolla puolen”. Vaikka tämä ei ongelmaa ratkaisekaan, sitä voi pitää luovana ja hauskana reaktionä siihen.

Monia epävirallisia toimintatapoja pidetään yleisesti hyväksyttävänä, eivätkä ihmiset tunnista niitä korruptoituneiksi. Monille korruptio merkitsee ainoastaan jotain laitonta, mutta kuten tässä luvussa on esitetty, korruptio ja epäviralliset toimintatavat voivat olla sekä laillisia että laittomia. Toinen ongelma on, että laittoman korruption ei ole tarkoitus olla rikollista toimintaa. Epäviralliset käytännöt ratkaisevat aidosti pulmia – jos eivät ratkaisisi, niiden käytöstä ei oltaisi kiinnostuneita. Korruptio on syvään juurtunutta, koska se toimii ja antaa lisäarvoa. Se auttaa etenkin niitä, joilla ei ole muita kanavia tai resursseja.

Varsinkin itäisen Euroopan kohdemaita tarkkailtaessa on huomattava, että se, että yhteiskunta on siirtymävaiheessa, ei tarkoita, että epävirallisista käytännöistä oltaisiin luopumassa. Demokraattisissa järjestelmissä esiintyy toisenlaisia korruption muotoja – esimerkiksi niin sanottua siltarumpupolitiikkaa, mikä tarkoittaa sitä, että poliitikko ostaa lojaalisuutta ja ääniä myöntämällä tietyille alueille tai ihmisille julkista rahoitusta. Toisin sanoen korruption eri muodot eivät häviä yhteiskunnan kehittyessä, sillä ne ovat niin perinteisiä kuin modernejakin ja juuri kehittymiskyynsä takia huolestuttavia. Tämä aiheuttaa mittavia ongelmia aidon demokratian kehittymiselle.

Luvun ja tietolaatikon suomentanut Katja Nikula

1.

LUKU 5: VAIHTOEHTOTALOUDET JA KORRUPTION ONGELMAT

1. Informaalisten suhteiden ja talouden eri muodoista kattava esitys löytyy teoksesta *Global Encyclopaedia of Informality* 2018.
2. UNDP 2012.
3. Lainattu, esimerkiksi Ledeneva 2003, Ledeneva 2018.
4. Olson 2000, xxv.
5. Olson 2000, 161–62
6. Molnár 2001, 326.
7. Glenny 1990.
8. Alkuperäinen nimi Lošėjas, ohj. Ignas Jonynas 2013.
9. European Union 2013.
10. European Union 2013.
11. European Union 2013.
12. Clark 2017.
13. Gherasim-Proca 2017.
14. Clark 2017.
15. Nikolov 2018.
16. Vladov 2018.
17. Vladov 2018.
18. Virvea 2018.